

Европейски съд по правата на човека

Бускарини и други срещу Сан Марино (Buskarini and Others v. San Marino)

Жалба № 24645/94, Reports 1991-I

Решение от 18 февруари 1999 г.

*(резюме)**

Чл. 9: свобода на съвестта и религията; **чл. 35:** условия за допустимост на индивидуалните жалби

Изискването към новоизбрани депутати да се закълнат в Евангелието е равносилно на изискване изборни представители на народа да положат клетва за вярност към определена религия, което е несъобразно с чл. 9. Упражняването на един мандат, чийто смисъл е представляването в Парламента на различни възгледи на обществото, е несъвместимо с поставянето на условие за предварителна декларация, с която се поема ангажимент към определена система от убеждения.

Факти по делото

На изборите през май 1993 г. жалбоподателите били избрани за депутати в парламента на Република Сан Марино. Скоро след това те поискали разрешение да положат изискваната по Закона за изборите клетва, без да се позовават на каквито и да е религиозни текстове. Този закон препращал към указ от 1909 г., в който дължимата от членовете на парламента клетва била формулирана с включване на израза "... се кълна в светото Евангелие ...". В подкрепа на своята молба жалбоподателите се позовавали на Декларацията за правата от 1974 г., в която се гарантирало правото на свобода на религията, и на чл. 9 от Конвенцията.

На 18 юни, на първата сесия на парламента, жалбоподателите положили клетвата писмено, като пропуснали споменаването на Евангелието и обърнали внимание на задълженията, поети от Сан Марино по Европейската конвенция за правата на човека. На 26 юли парламентът приел резолюция, с която ги задължавал да положат клетвата повторно, в нейната цялост, под страх от лишаване от депутатски правомощия. Жалбоподателите се подчинили и се заклели в Евангелието, макар и да поддържали оплакването си, че е нарушено правото им на свобода на религията и съвестта.

Впоследствие – преди дори жалбоподателите да подадат жалбата си до Комисията – със закон било въведено правото на новоизбраните членове на

* Материалът е подготвен и предоставен от Фондация *Български адвокати за правата на човека*, като част от диск „Сборник материали по правата на човека”, издаден от НИИ през 2007 г.

парламента да избират между традиционната клетва и друга, в която позоваването на Евангелието било заменено с думите “кълна се в честта си”. Традиционната формулировка останала задължителна за други постове, например за членовете на правителството.

Резюме на решението на Европейския съд

I. Твърдяното нарушение на чл. 9

A. Предварителни възражения на правителството

Правителството е изтъкнало три основания за недопустимост на жалбата – че тя представлява злоупотреба с право, че не е подадена в срок и че не са били изчерпани вътрешноправните средства за защита.

1. Дали жалбата съставлява злоупотреба с право

Правителството твърди, че жалбата е подадена всъщност в преследване на политически цели, което ставало ясно от изявленията на жалбоподателите за намеренията им да се обърнат към Комисията. В подкрепа на твърдението си правителството цитира протоколите от заседанията на парламента на 26 и 27 юли 1993 г. и многобройни статии, публикувани в пресата дълго след събитията, чак до октомври 1998 г. “Подобно на Комисията, Съдът отбелязва, че видно от документите по делото, след като са положили традиционната клетва, господата Бускарини и Делла Балда просто са изразили намерението си да отнесат въпроса пред “Съда в Страсбург” – постъпка, която не може да се разглежда като злоупотреба с правото на индивидуална жалба. Следователно, това възражение трябва да бъде отхвърлено.”

2. Дали жалбата е подадена след изтичането на срока

Според правителството, формулярът с жалбата е бил изпратен на Комисията след изтичане на шестмесечния срок от датата на окончателното вътрешно решение, установен в предишния чл. 26 (сега чл. 35, т. 1) от Конвенцията. Освен това, след като г-н Бускарини не е имал пълномощно от г-н Делла Балда и не е адвокат, той не е могъл да действа от негово име в производството пред Комисията.

“Съдът изтъква, че шестмесечният срок се прекъсва с първото писмо, изпратено от жалбоподател, с което той накратко излага предмета на жалбата, освен ако пълната жалба не бъде подадена дълго след това писмо. Важното е самоличността на жалбоподателя да бъде ясно установена преди изтичането на този срок, както и той да е предявил своите оплаквания, поне в същината им. Освен това, нито Конвенцията, нито правило 36 от Правилата на Съда, изискват жалбоподателят да бъде представяван на този етап от производството. В настоящия случай първият жалбоподател, в писмо от 17 ноември 1993 г. до Комисията, прецизно е изложил предмета на жалбата и е заявил, че действа от свое име и от името на другите двама жалбоподатели. На 1 и 18 юли 1994 г. Комисията е получила два попълнени

формуляра за жалба, подписани от първия и втория жалбоподатели. Третият жалбоподател официално се е присъединил на 24 август 1995 г. По този начин, жалбата е била подадена и от тримата жалбоподатели в срока по стария чл. 26 (сега чл. 35, т. 1) от Конвенцията и по-късно е била надлежно комплектована. Следователно, и това възражение трябва да бъде отхвърлено.”

3. Дали са били изчерпани вътрешноправните средства за защита

Правителството поддържа, че жалбоподателите не са изчерпали възможността да предявят иск за обезщетение за твърдените вреди, причинени им с резолюцията на парламента. Според правителството, такова правно средство би било едновременно и достъпно, и ефективно, както се вижда и от представените пред Комисията вътрешни съдебни решения. Делегатът на Комисията е съгласен с жалбоподателите, че дори да са приеме, че такова гражданско дело би могло да се заведе, то съдът не би имал друг избор освен да “отнесе проблема пред парламента, който следователно би бил съдия на самия себе си”.

Съдът припомня установената си практика, че за да спази изискването на предишния чл. 26, един жалбоподател нормално би следвало да прибегне до средствата, които са достъпни и са в състояние да поправят твърдените нарушения на Конвенцията. “В настоящия случай вътрешните решения, представени от правителството като доказателство, че гражданските съдилища са компетентни да разгледат въпроса, са неотнормирани, тъй като са постановени във връзка с искания за гражданство и за разрешения за строеж.” Докато гражданските съдилища в Сан Марино са компетентни да се произнесат по такива спорове, те не могат да контролират и отменяват политически решения на парламента. “Следователно, Съдът счита, че правителството не е доказало ефективността на това вътрешноправно средство за защита. Поради това, възражението трябва да бъде отхвърлено.”

Съдът прави същия извод и по отношение на твърдени от правителството административни способи, тъй като и те не се отнасят до решения на парламента.

Б. Съобразяване с чл. 9

Жалбоподателите твърдят, че “задължението, наложено им от парламента на 26 юли 1993 г., е доказателство за това, че в Сан Марино, по времето на разглежданите събития, упражняването на едно основно политическо право, каквото е заемането на длъжността депутат, е било подчинено на публичното манифестиране на една конкретна вяра, в нарушение на чл. 9.” Правителството оспорва това твърдение, като поддържа, че клетвата има по-скоро историческо и социално, отколкото религиозно значение, и се основава на традицията. Сан Марино е светска държава, в която свободата на религията е гарантирана от закона. Формулировката на клетвата е изгубила първоначалния си религиозен характер, подобно на някои религиозни празници, които държавата е признала за официални. Поради това правителството счита, че действието, от което се оплакват жалбоподателите, не е съставлявало ограничение на свободата им на религия.

Съдът напомня казаното в решението му от 25 май 1993 г. по делото [Кокинакис с/у Гърция](#)¹ (А.260-А, стр. 17, § 31) относно значението на свободата на съвестта и в частност на нейния религиозен аспект в плуралистичното демократично общество. “Тази свобода включва, *inter alia*, свободата на всеки да има или да няма религиозни убеждения и да практикува или да не практикува някоя религия. В настоящия случай изискването жалбоподателите да се закълнат в Евангелието наистина е съставлявало ограничение по смисъла на т. 2 на чл. 9, тъй като ги е задължило да се закълнат във вярност към определена религия, под страх от лишаване от правомощия. Такава намеса е в противоречие с чл. 9, освен ако е “предвидена в закона”, преследва една или повече от законните цели, посочени в т. 2, и е “необходима в едно демократично общество”.

1. “Предвидена в закона”

Не се оспорва, че намесата е била предвидена в Закона за изборите, преpraщаш към указа от 1909 г.

2. Законна цел и “необходима в едно демократично общество”

Правителството подчертава важността във всяка демократична държава на клетвата, която полагат избраните представители на народа и която, по негово мнение, представлява обет за лоялност към републиканските ценности. Като се имат предвид особеностите на Сан Марино, произтичащи от неговата история, традиции и обществено устройство, потвърдението на традиционните ценности, изразявано чрез полагането на клетвата, било необходимо за поддържане на обществения ред. Историята и традициите на Сан Марино били свързани с християнството, тъй като държавата била основана от светец, но в днешно време религиозното значение на клетвата било заменено от “необходимостта да се опази общественият ред, под формата на социална сплотеност и доверие на гражданите в традиционните институции”. Било неподходящо Съдът да подлага на критика свободата на преценка, която Сан Марино трябва да има в тази област. Правителството изтъква също, че във всеки случай интересът на жалбоподателите от процедурата в Страсбург е отпаднал с влизането в сила на закона, който вече не задължава членовете на парламента да полагат клетва непременно върху Евангелието.

Според жалбоподателите, резолюцията, задължила ги да положат въпросната клетва, по същността си представлява “обмислен акт на принуда”, насочен срещу тяхната свобода на съвестта и религията. Според тях, “тя е имала за цел да ги унизи като личности, които, веднага след избирането им, са поискали клетвата да бъде променена, за да съответства, *inter alia*, на чл. 9 от Конвенцията”.

“Съдът намира, че в случая е ненужно да обсъжда дали изтъкнатите от правителството цели са законни по смисъла на чл. 9, т. 2, тъй като обсъжданата намеса във всички случаи е несъобразна с чл. 9 в други отношения.”

“Няма съмнение, че по принцип правото на Сан Марино гарантира свободата на съвестта и религията. В настоящия случай обаче, изискването жалбоподателите да се закълнат в Евангелието е равностойно на изискване изборни представители на

народа да положат клетва за вярност към определена религия, което е несъобразно с чл. 9. Както Комисията правилно е отбелязала в своя доклад, упражняването на един мандат, чийто смисъл е представляването в парламента на различни възгледи на обществото, е несъвместимо с поставянето на условие за предварителна декларация, с която се поема ангажимент към определена система от убеждения. В съответствие с това, не може да се приеме, че оспорваното ограничение е “необходимо в едно демократично общество”. Що се отнася до аргумента на правителството, че жалбата е станала безпредметна с влизането в сила на новия закон, Съдът отбелязва, че въпросната клетва е била положена преди приемането му.

В светлината на казаното, налице е нарушение на чл. 9 от Конвенцията.”

На основание чл. 41 (предишен чл. 50) от Конвенцията, жалбоподателите са направили искане за присъждане на справедливо обезщетение в размер на 1 италианска лира за претърпените от тях неимуществени вреди и за възстановяване на направените разноски. Съдът приема, че самата констатация на нарушението е достатъчно обезщетение и отхвърля искането за разноски, тъй като не е уточнено по основание и размер.ⁱⁱ

ⁱ Kokkinakis v. Greece

ⁱⁱ Решението е единодушно по всички въпроси.